

УДК 334.72:[338.43:636.5]

Н. О. Аверчева,

к. е. н., доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4534-693X>

Д. А. Петренко,

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-6585-0227>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.12.111

ЧИННИКИ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПТАХОПРОДУКТОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

N. Avercheva,

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Social and Behavioral Sciences,

Kherson State Agrarian and Economic University

D. Petrenko,

Student of higher education of the third (educational and scientific) level,

Kherson State Agrarian and Economic University

FACTORS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE POULTRY COMPLEX OF UKRAINE BASED ON INTEGRATION PROCESSES

У статті досліджуються основні проблеми та чинники, що впливають на розвиток птахівництва. Зокрема, розглянуто питання недостатньої концентрації виробництва у секторі малих виробників, конкуренції з боку великих підприємств промислового птахівництва, низького рівня технологічного та технічного забезпечення особистих селянських і фермерських господарств, а також слабкої мотивації до кооперації серед дрібнотоварних виробників. Проаналізовано необхідність створення сприятливих фінансово-економічних та організаційних умов для модернізації виробництва, підвищення якості продукції, розвитку системи збуту та інтеграції малих виробників у ринкову інфраструктуру. Особлива увага приділена питанням державної підтримки галузі птахівництва, зокрема розробці цільових програм та регуляторних заходів, а також перспективам розвитку кооперативного руху як важливого чинника зміцнення позицій малих виробників на ринку.

The article examines the main problems and factors affecting the development of poultry farming in various organizational and legal forms of producers. In particular, the issue of insufficient concentration of production, competition from large industrial poultry enterprises, low level of technological and technical support of individual peasant and farm enterprises, as well as weak motivation for cooperation among small-scale producers is considered. The dynamics of the number of enterprises and employees in poultry farming is analyzed, and a general trend towards their reduction is revealed. Based on the grouping of enterprises by the number of poultry kept, a high level of concentration in the industry was determined. In the regional aspect, a ranking of regions by the number of poultry in enterprises was determined. The main regions for the production of poultry products were identified, the problems of poultry enterprises in the occupied and deoccupied regions were outlined. The poultry population of all species by categories of farms and their shares in the total volume in the country were determined and compared. The main reasons that led to a number of

problems in the development of small organizational and legal forms of doing business and a decrease in the level of concentration in the poultry industry include the influence of large poultry businesses and the low level of motivation and material and technical support of small producers. The need to create favorable financial, economic and organizational conditions for the modernization of production, improvement of product quality, development of the sales system and integration of small producers into the market infrastructure is analyzed. Special attention is paid to issues of state support for the poultry industry, in particular the development of targeted programs and regulatory measures, as well as the prospects for the development of the cooperative movement as an important factor in strengthening the positions of small producers in the market. The optimal option for the development of the industry involves combining the priority development of large specialized enterprises with an increase in the role of farms and personal peasant farms on a cooperative basis in the field of product processing and the organic sector using direct channels for its sales.

Ключові слова: птахівництво, форми господарювання, інтеграція, концентрація, підприємства, малий бізнес.

Key words: poultry farming, forms of management, integration, concentration, enterprises, small business.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Птахопродуктовий підкомплекс в Україні тривалий період часу забезпечує стійкі темпи економічного зростання і якісного інноваційного розвитку, що дозволяє спеціалізованим птахівничим підприємствам підвищити конкурентоспроможність, задовольнити потреби внутрішнього і зовнішнього ринку. Повномасштабне вторгнення і тривалий період війни супроводжуються для галузі значними втратами: припинення діяльності і вимушена релокація підприємств на прифронтових територіях, руйнування виробничої і ринкової інфраструктури, зміни логістики внутрішніх перевезень, обмеження експортних можливостей — далеко не повний перелік викликів і загроз для виробників. Післявоєнне відновлення галузі — критично важливе завдання продовольчої безпеки та економічної стійкості аграрного сектору держави в цілому. Актуальність даної науково-практичної проблеми і теми публікації обумовлена необхідністю визначення напрямів ефективного розвитку птахопродуктового підкомплексу на основі різних форм ведення господарської діяльності, що поглиблює сучасні надбання вітчизняної науки, виступає важливим аспектом стійкого розвитку галузі у перспективі післявоєнного відновлення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання організаційно-економічного розвитку підприємницьких структур галузі птахівництва широко висвітлені у наукових публікаціях вітчизняних вчених і постійно перебувають в колі економічного аналізу.

У світлі розробки стратегії розвитку та визначення перспектив використання генетичних ресурсів вітчизняної птиці в контексті зменшення імпортозалежності країни, вчені Науково-методичного і координаційного центру з наукових проблем розвитку АПК України НААН вважають, що ведення птахівництва у малих фермерських і господарствах населення є не тільки важливою умовою підвищення ефективності їх діяльності, а й вирішує проблеми сталого розвитку сільських територій і зайнятості сільського населення. Створення і збереження вітчизняних ресурсів птиці та їх широке використання у виробництві має забезпечити надійну виробничу базу для зазначеного сегменту виробників продукції птахівництва, на який припадає біля 20% виробництва м'яса птиці і 45% яєць [1].

У Інституті птахівництва НААН України концептуальними підходами є те, що дрібнотоварне виробництво не можна розглядати з точки зору залишкового принципу у ситуації, що склалась у цій галузі. Наявність розвинених селянських та фермерських господарств є важливим варіантом забезпечення населення краї-

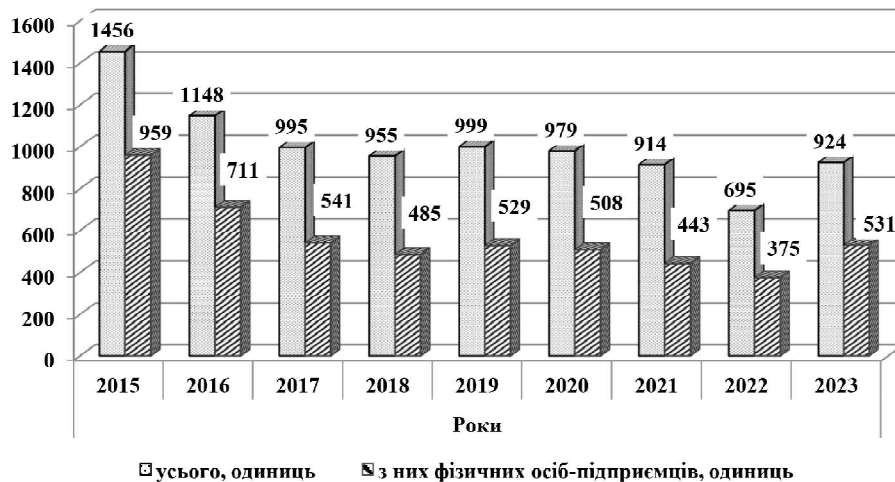

Рис. 1. Кількість діючих суб'єктів господарювання, які займаються розведенням птиці, (код за КВЕД 2010 01.47)

Джерело: побудовано авторами за даними [8].

ни високоякісною продукцією птахівництва, а в складні періоди, зокрема в умовах війни, на деокупованих територіях, такі підприємства здатні адаптуватися і швидко виправити стан продовольчого забезпечення населення. Тому актуальними є завдання забезпечення дрібно-товарного птахівництва високопродуктивною птицею із задовільними адаптаційними характеристиками, кормами, ветпрепаратами, прийнятними для дрібнотоварного виробництва сучасними технологіями, захищеним виходом на ринки збуту продукції, знаннями з питань ведення господарства [2].

Поділяємо думку Беженар І. М., Васюти Т. М., що "... найбільш раціональні організаційні напрями розвитку та ефективного ведення виробництва за умов ринкових відносин повинні ґрунтуватися на підходах кооперації, раціонального розміщення з урахуванням природно-кліматичних умов, концентрації, інтеграції, внутрішньогосподарської спеціалізації, оптимізації та диверсифікації виробництва сільськогосподарських товаровиробників". Можливим варіантом інтеграційних об'єднань автори вважають створення кластерів [3, с. 41—51].

Деякі аспекти розвитку форм ведення підприємницької діяльності і стратегічного відновлення птахівництва є дискусійними. Так Хоцевич Н., Коцан Н., досліджуючи особливості розвитку птахівництва у Волинській області, справедливо відзначають, що завдяки високій якості продукції птахівництва та швидкій окупності витрат, ця галузь займає пріоритетне місце серед галузей тваринництва в області. При цьому стверджують, що "... основними виробниками м'яса птиці й яєць повинні стати птахівничі підприємства при знач-

ному скороченні питомої ваги особистих селянських господарств, які не здатні забезпечувати розвиток галузі на інноваційній основі", з чим складно погодитися, оскільки саме малі і середні виробники повинні забезпечити ефективний розвиток птахівництва і вирішити соціальні проблеми сільських територій [4, с. 82—87].

Автор статті також звертає увагу на проблеми забезпечення стійкого розвитку птахівництва на основі малих форм підприємництва та підвищення конкурентоспроможності галузі у післявоєнний період у попередніх публікації [5, с. 16—25; 6, с. 18—25]. Розширення даної теми в аспекті розвитку різних організаційно-правових форм і її актуалізація стануть важливим доробком наукових досліджень з даної тематики.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану і перспектив післявоєнного розвитку птахопродуктового підкомплексу на основі інтеграції і поєднання зусиль різних форм господарюючих суб'єктів, створення сприятливих умов для малого бізнесу, формування нових багатофункціональних структур. Для її реалізації визначені наступні завдання: провести дослідження динаміки кількості суб'єктів господарювання, чисельності зайнятих працівників і обсягів реалізації продукції; визначити рівень концентрації виробництва у птахопродуктовому підкомплексі; обґрунтувати переваги окремих форм господарств у забезпеченні сталого розвитку птахівництва у період післявоєнного відновлення.

Таблиця 1. Показники розвитку суб'єктів господарювання, які займаються розведенням птиці, (код за КВЕД 2010 01.47)

Показники	Роки									2023 р. у % до 2015 р.
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
Кількість діючих суб'єктів господарювання, одиниць	1456	1148	995	955	999	979	914	695	924	63,5
з них фізичних осіб-підприємців	959	711	541	485	529	508	443	375	531	55,4
Кількість зайнятих працівників, осіб	26572	25975	15674	18819	20125	18070	14358	11950	12127	45,6
з них у фізичних осіб-підприємців	1172	983	864	929	980	984	815	973	1008	86,0
Обсяг реалізованої продукції, млн грн	28954,6	29466,0	17577,1	27021,2	23700,2	23722,5	23897,7	24033,1	34592,1	119,5
з них у фізичних осіб-підприємців	132,5	143,7	172,6	203,5	223,2	368,0	362,2	9,9	17,5	13,2

Джерело: розраховано авторами за [8, 9].

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

За три роки війни галузь птахівництва зазнала значних втрат, зокрема найбільш відома птахофабрика "Чорнобаївська" Херсонської області агрохолдингу "Укрлендфармінг", в окупації була розграбована і зруйнована, загинуло близько 4,4 млн курей, загальні втрати компанії оцінила у 12 млрд грн. У жовтні 2024 р. внаслідок ракетних ударів у птахівництві підприємстві Полтавської області був повністю зруйнований один пташник та два пошкоджено. В окупації знаходяться птахівничі підприємства Донецької і Луганської областей, страждають від постійних бойових дій Запорізька і Сумська області, птахофабрика у Куп'янську Харківської області потрапила в зону бойових дій, частково зруйнована і діяльність зупинена. Крім того, нестача робочої сили і руйнування енергетичних об'єктів негативно впливають на галузь в цілому, адже промислове птахівництво не розвивається без постійного ресурсного забезпечення [7].

Загальні втрати птахопродуктового підкомплексу пов'язані не тільки з окупацією і знищенням великих птахівничих підприємств, а й виробничих і ринкових інфраструктурних об'єктів, які забезпечували безперебійне постачання і створення необхідних запасів комбікормів; складів і логістичних центрів для збуту готової продукції. Проблеми з логістикою — блокада портів у Миколаєві і Одесі і західних кордонів польськими фермерами, дефіцит транспорту і зміна маршрутів, квоти Євросоюзу і обмеження експорту — стали для великих птахівничих формувань викликами, які вимагали негайних рішень і пошуку нових каналів і ринків збуту. У прифронтових регіонах значно

зменшилося поголів'я птиці через скорочення виробництва та евакуацію.

Птахопродуктовий підкомплекс України є потужною організаційно-економічною структурою, в якій діють підприємства з різним рівнем концентрації і спеціалізації виробничих процесів. Загальною тенденцією довоєнного періоду було скорочення чисельності господарюючих суб'єктів в галузі. За період 2015—2021 рр. їх загальна кількість зменшилася від 1456 до 914, в основному за рахунок фізичних осіб-підприємців, чисельність яких зменшилася на 516 — від 959 до 443 (рис. 1).

У перший рік війни кількість діючих суб'єктів господарювання, які займаються розведенням птиці (код за КВЕД 2010 01.47), зменшилася на 219 (24,0 %), а ФОП — на 68 (на 15,3 %). Проте, вже у 2023 р. їх кількість перевищила довоєнний рівень, що підтверджує здатність галузі до швидкого відновлення. Кількість зайнятих працівників у птахівництві також постійно скорочується і у 2023 р. становила 12127 осіб, з яких 1008 (8,3 %) були зайняті у фізичних осіб-підприємців (табл. 1).

Динаміка свідчить, що основні коливання зайнятих працівників у галузі птахівництва відбувалися на підприємствах, оскільки у ФОП було зайнято близько 1 тис. осіб протягом всього періоду дослідження 2015—2023 рр. (рис. 2).

Період 2017—2019 рр. супроводжувався зростанням чисельності зайнятих в галузі від 15674 до 20125 осіб (на 28,4 %). У передвоєнні 2020—2021 рр. кількість працівників зменшувалася до 14358 осіб, а у період війни — до 11950 та 12127 у 2022—2023 рр. відповідно. Рівень 2023 р. становить лише 45,6 % до показника 2015 р. Отже, загальною є тенденція до скорочення чисельності зайнятих працівників у птахівництві, що спричинено підвищенням рівня автомати-

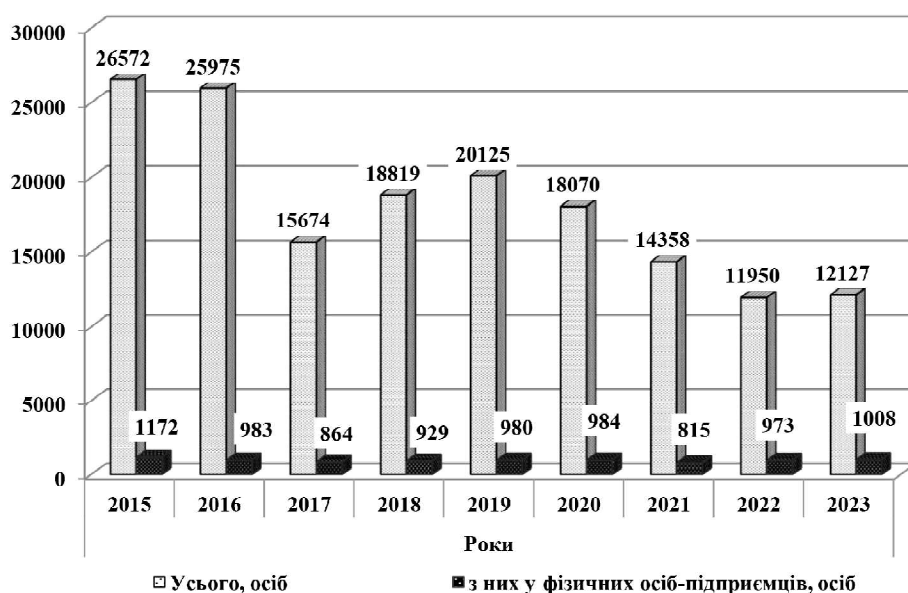

Рис. 2. Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання, які займаються розведенням птиці, (код за КВЕД 2010 01.47)

Джерело: побудовано автором за [9].

зації і механізації виробничих процесів, а у кризові періоди — скороченням обсягів діяльності виробників і чисельності суб'єктів господарської діяльності.

Слід відзначити, що обсяги реалізації продукції у вартісному вираженні зростали і у 2023 р. на 19,5 % вище 2015 р., на 44,7 % — 2021 р. Тут значний вплив цінового чинника, а обсяги виробництва і реалізації продукції птахівництва у натуральному вираженні виступають предметом окремого дослідження.

Станом на 1 січня 2024 р. в Україні діяли 227 підприємств, в яких утримувалось 104969,2 тис.

голів птиці всіх видів. Інформація Державної служби статистики України сформована на основі фактично поданих підприємствами звітів (рівень звітування становив 89%). При цьому дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про офіційну статистику" щодо конфіденційності статистичної інформації за наступними регіонами: Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Луганська, Одеська і Херсонська області. Найбільша питома вага поголів'я птиці утримується у підприємствах наступних областей: Вінницька (13 підприємств; 26,2 % поголів'я птиці),

Таблиця 2. Рейтинг регіонів за кількістю птиці у підприємствах України на 1 січня 2024 р.

Регіони	Кількість одиниць	Структура, %	Кількість птиці, тис. голів	Структура, %
Україна	227	100,0	104969,2	100,0
Вінницька	13	5,7	27453,0	26,2
Черкаська	16	7,0	20042,1	19,1
Дніпропетровська	13	5,7	16649,7	15,9
Київська	23	10,1	11960,5	11,4
Волинська	14	6,2	5569,0	5,3
Львівська	37	16,3	5431,7	5,2
Хмельницька	10	4,4	5014,9	4,8
Рівненська	15	6,6	2753,5	2,6
Полтавська	5	2,2	1870,4	1,8
Тернопільська	6	2,6	1911,3	1,8
Івано-Франківська	19	8,4	1287,9	1,2
Харківська	6	2,6	1122,2	1,1
Сумська	7	3,1	987,2	0,9
Чернівецька	9	4,0	917,7	0,9
Житомирська	8	3,5	580,2	0,6
Миколаївська	7	3,1	317,3	0,3
Чернігівська	4	1,8	287,5	0,3
Закарпатська	5	2,2	142,6	0,1

Джерело: розраховано авторами за [8, 11].

Таблиця 3. Групування підприємств за рівнем концентрації поголів'я птиці в Україні

Рівень концентрації поголів'я птиці, голів	Кількість підприємств	у % до загальної кількості	Кількість птиці, тис. голів	у % до загальної кількості
До 5 тис.	41	18,1	44,4	0,0
5000 - 49999	72	31,7	1770,4	1,7
50 000 – 99 999	25	11,0	1844,4	1,8
100 000 – 499 999	59	26,0	14645,1	14,0
більше 500 тис. голів	30	13,2	86664,9	82,6
Всього	227	100,0	104969,2	100,0

Джерело: розраховано авторами за [8, 11].

Черкаська (16 підприємств; 19,1 %), Дніпропетровська (13 підприємств; 15,9 %), Київська (23 підприємства; 11,4 %), що у підсумку становить 72,6 % (табл. 2).

У Волинській, Львівській і Хмельницькій областях концентровано 4,8—5,3 % поголів'я птиці від загального показника по Україні. В інших регіонах питома вага поголів'я менша 3 %.

Савченко, Т., Саванчук, Т. досліджуючи тенденції з виробництва м'яса за регіонами відзначають збільшення обсягів виробництва у Західному, Східному, Центральному та Північному регіоні (на 40,51%, 41,91%, 17,62% та 4,35% відповідно), але суттєве скорочення виробництва у Південному регіоні (на 95,24%). Значні обсяги виробництва продукції птахівництва, які виробляються підприємствами України, зосереджені у Центральному (Вінницька, Київська і Черкаська області) та Східному регіоні (Дніпропетровська область) [10].

Щодо рівня концентрації поголів'я птиці у підприємствах України, то менше 5 тис. голів птиці утримувало 41 підприємство, їх частка не має суттєвого значення. Від 5 до 50 тис. голів було зосереджено у 72 підприємствах — їх питома вага лише 1,7 % (табл. 3).

Від 50 до 100 тис. голів утримували 25 під-

приємств — їх частка також невелика і становить 1,8 % від загальної кількості поголів'я. У межах 100—500 тис. голів мали потужності 59 підприємств із питомою вагою 14,0% поголів'я птиці. І 30 підприємств утримували більше 500 тис. голів із рівнем концентрації 82,6 % поголів'я птиці. В середньому на одному підприємстві в даній групі утримували 2889 тис. голів птиці.

Отже, рівень концентрації у промисловому птахівництві високий, 96,6 % поголів'я птиці утримують 89 підприємств (39,2 %), в середньому на одне підприємство — 1138 тис. голів птиці. Такий високий рівень концентрації виробництва зумовлений впливом організаційно-технологічних процесів, які дозволяють перевести галузь на промислову основу, забезпечити поголів'я необхідними умовами утримання у потужних комплексах і досягти високих економічних результатів. Цією перевагою галузі ще на початку 2000-х років скористалися агрохолдингові структури, які поєднали в єдиний процес виробництво продукції рослинництва, комбікормів, продукції птахівництва та її переробку і реалізацію.

Війна привела до значних втрат поголів'я птиці: у господарствах всіх категорій на початок 2023 р. утримувалось 180457,6 тис. голів птиці, що менше на 8,7 % порівняно з початком 2022 р. У підприємствах поголів'я птиці скоротилося від 113,5 до 101,8 млн голів — на 10 %; у фермерських господарствах — на 3,6 млн голів (у 2,9 рази); у господарствах населення — на 10,1 млн голів (на 11,4 %). Проте вже на початок 2024 і 2025 р. поголів'я птиці зростає на 4,3 та 7,2 млн голів, що свідчить про здатність птахівничих підприємств швидко відновити можливості зростання і ефективного розвитку (табл. 4).

Таблиця 4. Динаміка поголів'я птиці всіх видів за категоріями господарств, тис. голів

Категорії господарств	Роки									2025 р. у % до 2022 р.
	1991	2001	2015	2020	2021	2022	2023	2024	2025	
Господарства всіх категорій	246104,2	123722,0	213335,7	220485,8	200651,9	202243,1	180457,6	184710,4	187611,3	92,8
Підприємства	132966,6	25352,9	122077,8	127773,2	109737,0	113478,9	101819,6	106172	110110,2	97,0
У т. ч. фермерські господарства	—	115,9	2813,7	4535,2	4749,9	5167,1	1590,2	4651,6	4992,5	96,6
Питома вага фермерських господарств, %	-	0,09	1,32	2,06	2,37	2,55	0,88	2,52	2,66	-
Господарства населення	113137,6	98369,1	91257,9	92712,6	90914,9	88764,2	78638,0	78538,4	77501,1	87,3
Питома вага господарств населення, %	46,0	79,5	42,8	42,0	45,3	43,9	43,6	42,5	41,3	-

Джерело: розраховано авторами за [11].

Слід звернути увагу, що поголів'я птиці у господарствах населення має стійку тенденцію до скорочення — за період 2000—2022 р. поголів'я зменшилося від 98639,1 до 88764,2 тис. голів, період війни привів до ще більших втрат — показник 2025 р. на 11263,1 тис. голів (12,7 %) менше показника 2022 р. При цьому частка господарств населення залишається досить високою — більше 40 %. Враховуючи потенціал господарств населення і фермерських господарств необхідно розробити систему заходів для їх ефективного розвитку і активної участі у вирішенні проблем післявоєнного відновлення сільських територій.

До основних причин, що призвели до виникнення ряду проблем у розвитку малих організаційно-правових форм ведення бізнесу та зниження рівня концентрації у галузі птахівництва, можна віднести наступні:

- значний конкурентний вплив великих підприємств промислового птахівництва, які здатні пропонувати продукцію за низькими цінами;

- недостатня мотивація до кооперації та об'єднання серед малих сільськогосподарських виробників;

- слабе технологічне та технічне оснащення особистих селянських господарств і фермерів, висока вартість обладнання і продуктивного поголів'я, що призводить до низької якості виробленої продукції, відсутності стабільних каналів збуту та слабого розвитку промислової переробки;

- відсутність ефективних заходів для розвитку кооперації, залучення особистих селянських господарств до ринкових механізмів функціонування птахівничого підкомплексу.

Роль державної політики значно зростає в аспекті розробки і впровадження Стратегічної програми відновлення агропродовольчого комплексу в цілому і птахопродуктового, зокрема. Необхідно забезпечити координацію дій державних виконавчих органів влади, асоціацій виробників та міжнародних інвесторів у забезпечення прозорості та ефективного розподілу фінансових ресурсів.

У січні 2025 р. Кабінетом Міністрів України прийнято розпорядження "Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми розвитку тваринництва на період до 2033 року", в якій поставлені ключові завдання: формування ефективної тваринницької галузі відповідно до вимог і стандартів ЄС, задоволення потреб внутрішнього ринку у безпечних харчових продуктах, забезпечення пріори-

тетності підтримки господарств, власники яких проживають у сільській місцевості.

Концепцією передбачений оптимальний варіант розвитку галузі, який передбачає пріоритетний розвиток великих птахівничих підприємств, які здатні забезпечити високий рівень конкурентоспроможності виробництва за рахунок підвищення рівня інноваційних технологій і продуктивності поголів'я, зменшення виробничих витрат на одиницю продукції, підвищення якісних її характеристик. Одночасно необхідно підтримувати на державному рівні укрупнення та розвиток на кооперативних засадах фермерських і особистих селянських господарств, які відіграють основну роль у розвитку сфери переробки продукції птахівництва та органічного сектору з використанням прямих каналів її реалізації продукції.

Серед основних чинників, що сприяють стабільному та ефективному функціонуванню галузі птахівництва в секторі малих виробників, на основі опрацювання концептуальних положень варто виділити:

- забезпечення та підтримку сталих і результативних моделей розвитку птахівництва в особистих селянських і малих фермерських господарствах;

- створення сприятливих фінансово-економічних і організаційних умов для особистих селянських і дрібнотоварних господарств з метою модернізації виробництва та формування сучасних форм підприємницької діяльності громадян у сфері птахівництва, зокрема шляхом створення кооперативів та об'єднань фермерських господарств, що сприятиме їх перетворенню на активних учасників ринку та забезпечить подальшу інтеграцію в інфраструктуру аграрного ринку;

- розробку ефективних перспективних моделей організаційних форм для виробників продукції птахівництва, з особливим акцентом на суб'єктах малого та середнього підприємництва, що стане основою для сталого розвитку сільських територій та забезпечення продовольчої безпеки;

- підвищення ролі сільськогосподарських дорадчих служб у проведенні консультацій, навчальних тренінгів з метою підвищення рівня поінформованості і обізнаності представників фермерських та особистих селянських господарств в інноваційних напрямках розвитку птахівництва.

При цьому передбачено, що великотоварне виробництво буде орієнтоване на розв'язання проблеми продовольчої безпеки країни і експорт продуктів, а інші товаровиробники — на

задоволення попиту у нішевій, органічній та переробленій продукції. Поставлено завдання збільшення частки виробництва продуктів тваринництва фермерськими господарствами у категорії підприємств до 10 %, а також формування прямих каналів збуту продуктів кінцевим споживачам, що впорядкує конкурентні відносини, оскільки ринкові інтереси різних груп товаровиробників при цьому майже не перетинатимуться.

Запропонований у Концепції напрям розвитку галузі сприятиме підвищенню конкурентоспроможності товарного виробництва, вдосконаленню його виробничої інфраструктури, покращенню безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, забезпеченню охорони довкілля та раціональному використанню природних ресурсів. Крім того, він дозволить адаптувати галузь птахівництва до вимог Спільної аграрної політики ЄС і підвищити рівень зайнятості серед сільського населення [12].

В результаті господарюючі суб'єкти у галузі птахівництва забезпечать відновлення довоєнного рівня виробництва протягом 3—5 років, підвищення частки експорту продукції з високою доданою вартістю, гарантуватимуть продовольчу безпеку та створення нових робочих місць у сільських регіонах.

Фінансове забезпечення передбачає залучення коштів державної підтримки та приватних інвестицій, створення програм державно-приватного партнерства на рівні окремих регіонів, де птахівництво має пріоритети розвитку. Держава може запроваджувати спеціальні умови оподаткування, податкові пільги, часткову компенсацію витрат на будівництво комплексів, зниження вартості кредитів для підприємств, які розвивають галузь птахівництва.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Розвиток галузі птахівництва у післявоєнний період передбачає відродження і модернізацію зруйнованих птахівничих комплексів, а також будівництво нових виробничих потужностей у безпечних регіонах. Важливо, щоб нові підприємства активно впроваджували інноваційні технології на основі автоматизації виробничих процесів і безвідходного циклу, враховуючи надбання сучасної науки і вимоги ринку. Великі промислові комплекси повинні забезпечити правила екологічної безпеки, переробки відходів і енергозабезпечення, врахо-

вуючи досвід підприємств, які постраждали під час війни.

Важливим завданням є створення організаційно-економічних умов для стимулювання розвитку птахівництва у всіх категоріях товаровиробників. Це передбачає спрямування виробництва яєць і м'яса птиці відповідно до державної стратегії розвитку галузі, шляхом поєднання державних інструментів регулювання (розроблення державної цільової економічної програми, регіональних програм розвитку та підтримки товаровиробників) із ринковими механізмами.

Складовою Концепції Державної цільової економічної програми розвитку тваринництва на період до 2033 р. є сприяння розвитку і підтримка малих та середніх виробників, їх кооперативів, зокрема у переробці і створенні продуктів птахівництва з високою доданою вартістю. На державному рівні важливо підтримати сімейні фермерські господарства і суб'єктів малого підприємництва, зокрема фінансово через здешевлення кредитів, компенсацію вартості обладнання і устаткування, шляхом організації навчання та поширення успішних практик через розвиток демонстраційних ферм.

Перспективи подальших досліджень спрямовані на вивчення окремих напрямів розвитку малого бізнесу птахівництва у післявоєнний період, шляхи реорганізації та реінтеграції галузі на деокупованих територіях.

Література:

1. Оцінка, стратегія розвитку та перспективи використання генетичних ресурсів вітчизняної птиці в контексті зменшення імпортозалежності країни. URL: http://naas.gov.ua/news/?ELEMENT_ID=6314 (дата звернення 12.05.2025).
2. Терещенко О., Івко І. Катеринич О. Оптимістичний погляд щодо розвитку птахівництва в Україні. URL: <http://market.avianua.com/?p=1576> (дата звернення 12.05.2025).
3. Беженар І.М., Васюта Т.М. Стан та перспективи розвитку птахівництва в Україні. Агросвіт. 2015. № 18. С. 41—51. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/18_2015/8.pdf (дата звернення 15.05.2025).
4. Хоцевич Н., Коцан Н. Особливості розвитку птахівництва у Волинській області. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Розділ II. Економічна та соціальна географія. 2018. № 10 (383). С. 82—87. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15765/1/14.pdf> (дата звернення 10.05.2025).

5. Аверчева Н.О. Забезпечення стійкого розвитку птахівництва на основі малих форм підприємництва. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2022. Вип. 14. С. 16—25. URL: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/303/282> (дата звернення 15.05.2025).

6. Аверчева Н.О. Напрями забезпечення конкурентоспроможності галузі птахівництва Херсонської області у післявоєнний період. Агросвіт. 2023. № 11. С. 18—25. <https://nauka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/1620/1632> (дата звернення 15.05.2025).

7. Тибін Г. Під тиском війни: як змінилось українське тваринництво. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3923298-pid-tiskom-vijni-ak-zminilos-ukrainske-tvarinnictvo.html> (дата звернення 05.05.2025).

8. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів (2014—2023). Діяльність підприємств. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 10.05.2025).

9. Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів (2014—2023). Діяльність підприємств. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 10.05.2025).

10. Савченко, Т., Саванчук, Т. Сучасний стан і тенденції виробництва продукції птахівництва у регіонах України. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 46. (дата звернення 10.05.2025).

11. Тваринництво України. 2022 р.: статистичний збірник. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 06.05.2025).

12. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми розвитку тваринництва на період до 2033 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.01.2025 р. № 76-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2025-%D1%80#Text> (дата звернення 05.05.2025).

References:

1. NAAS (2020), "Assessment, development strategy and prospects for the use of genetic resources of domestic poultry in the context of reducing the country's import dependence", available at: http://naas.gov.ua/news/?ELEMENT_ID=6314 (Accessed 12.05.2025).

2. Tereschenko, O., Ivko, I. and Katerynych, O. (2013), "An optimistic view on the development of poultry farming in Ukraine", available at: <http://market.avianua.com/?p=1576> (Accessed 12.05.2025).

3. Bezhenar, I. and Vasuta, T. (2015), "State and prospects of the poultry farming in Ukraine", Agrosvit, vol. 18, pp. 41—51, available at: http://www.agrosvit.info/pdf/18_2015/8.pdf (Accessed 15.05.2025).

4. Khotsevych, N. and Kotsan, N. (2018), "Peculiarities of poultry farming development in Volyn region", Naukovyj visnyk Skhidnoievropejs'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Rozdil II. Ekonomichna ta sotsial'na heohrafiia, vol. 10 (383), pp. 82—87, available at: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15765/1/14.pdf> (Accessed 10.05.2025).

5. Averteva, N.O. (2022), "Ensuring sustainable development of poultry farming on the basis of small businesses", Tavrijs'kyj naukovyj visnyk. Seria: Ekonomika, vol. 14, pp 16-25, available at: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/303/282> (Accessed 15.05.2025).

6. Averteva, N.O. (2023), "Directions for ensuring the competitiveness of the poultry industry of the Kherson region in the post-war period", Agrosvit, vol. 11, pp. 18-25, available at: <https://nauka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/1620/1632> (Accessed 15.05.2025).

7. Tybin, H. (2024), "Under the pressure of war: how Ukrainian livestock farming has changed", available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3923298-pid-tiskom-vijni-ak-zminilos-ukrainske-tvarinnictvo.html> (Accessed 05.05.2025).

8. State Statistics Service of Ukraine (2024), "Number of operating business entities by type of economic activity by region (2014—2023)", available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 10.05.2025).

9. State Statistics Service of Ukraine (2024), "Number of employees in business entities by type of economic activity by region (2014—2023)", available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 10.05.2025).

10. Savchenko, T. and Savanchuk, T. (2022), "Current status and trends in poultry production in the regions of Ukraine", Ekonomika ta suspil'stvo, vol. 46.

11. State Statistics Service of Ukraine (2023), "Livestock farming of Ukraine. 2022: statistical collection", available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 06.05.2025).

12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2025), Resolution "On approval of the Concept of the State Targeted Economic Program for the Development of Livestock Farming for the Period Until 2033", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2025-%D1%80#Text> (Accessed 05.05.2025).

Стаття надійшла до редакції 09.06.2025 р.